

ὄδυσσέας ἐλύτης
τὰ δημόσια
καὶ τὰ ἰδιωτικὰ
ἵκαρος

Πρώτη έκδοση Μάιος 1990.
Φωτομηχανική ανατύπωση Ιούλιος 1990,
Νοέμβριος 1991.
Μάιος 1997
Μάρτιος 2007

© Ίουλίτα Ήλιοπούλου
καί Ίκαρος Έκδοτική Έταιρία, 2007
ISBN 978-960-8309-47-1

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΙΔΙΩΤΙΚΑ

Ε' ΕΚΔΟΣΗ

ΙΚΑΡΟΣ 2007

*Το δοκίμιο αυτό αποτελεί μέρος του β' τόμου των πεζών
του Όδυσσέα Έλύτη που με τον τίτλο «Εν λευκῷ»
κυκλοφορεῖ από τις εκδόσεις Ίκαρος.*

ΠΗΡΕ ΝΑ ΧΕΙΜΩΝΙΑΖΕΙ. ΠΛΗΘΥΝΑΝ
οἱ ἀδειες καρέκλες γύρω μου. Ἐχω πιά-
σει γωνιά καὶ πίνω καφέδες, φουμέρνον-
τας ἀντικρὺ στὸ πέλαγος. Θὰ μπορούσα
νὰ περάσω ἔτσι μιὰ ζωὴ ὀλόκληρη, ἀν
δὲν τὴν ἔχω κιόλας περάσει. Ἀνάμεσα σὲ
μιὰ παλιὰ ξύλινη πόρτα ξεβαμμένη ἀπ'
τὸν ἥλιο κι ἓνα κλωναράκι γιασεμιοῦ τρε-
μάμενο· ποὺ ἔτσι καὶ συμβεῖ νὰ μοῦ λεί-
ψουν μιὰ μέρα, ἢ ἀνθρωπότητα ὅλη θὰ
μοῦ φαίνεται ἀχρηστή. Σχεδὸν σοβαρο-
λογῶ. Ἐπειδὴ ἐδῶ δὲν πρόκειται πιά γιὰ
τὴ φύση, ποὺ αὐτὴν, πιστεύω, εἶναι πῶς
σημαντικὸ νὰ τὴ διαλογίζεσαι παρά νὰ
τὴ βιώνεις· οὔτε κἀν γιὰ τὴν παράδοση.
Πρόκειται γιὰ τὴ βαθύτερη ἐκείνη δύνα-

μη τῶν ἀναλογιῶν πού συνέχει τὰ παρα-
μικρὰ μὲ τὰ σπουδαῖα ἢ τὰ καίρια μὲ τὰ
ἀσήμαντα, καὶ διαμορφώνει κάτω ἀπὸ
τὴν κατατεμαχισμένη τῶν φαινομένων ἐ-
πιφάνεια ἓνα πιὸ στερεὸ ἔδαφος γιὰ νὰ
πατήσει τὸ πόδι μου — παραλίγο νὰ πῶ ἢ
ψυχὴ μου.

Μέσα σ' ἓνα τέτοιο πνεῦμα εἶχα κινη-
θεῖ ἄλλοτε, ὅταν ἔλεγα ὅτι ἓνα τοπίο δὲν
εἶναι, ὅπως τὸ ἀντιλαμβάνονται μερικοί,
κάποιο ἀπλῶς σύνολο γῆς, φυτῶν καὶ ὑ-
δάτων. Εἶναι ἡ προβολὴ τῆς ψυχῆς ἐνὸς
λαοῦ ἐπάνω στὴν ὕλη.

Θέλω νὰ πιστεύω — καὶ ἡ πίστη μου
αὐτὴ βγαίνει πάντοτε πρώτη στὸν ἀγώνα
τῆς μὲ τὴ γνώση — ὅτι, ὅπως καὶ νὰ τὸ
ἐξετάσουμε, ἡ πολυαιώνια παρουσία τοῦ
ἑλληνισμοῦ πάνω στὰ δῶθε ἢ ἐκεῖθε τοῦ
Αἰγαίου χώματα ἔφτασε νὰ καθιερώσει

τῆς γραφῆς του καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τοῦ ρο-
κανίσαμε τὴν ἴδια του τὴν ὑπόσταση, τὸν
κοινωνικοποιήσαμε, τὸν μεταβάλαμε σὲ
ἓναν ἀκόμα μικροαστό, πού μᾶς κοιτάζει
ἀπορημένος ἀπὸ κάποιο παραθυράκι κά-
ποιας πολυκατοικίας τοῦ Αἰγάλεω.

Δὲν ἀναφέρομαι σὲ καμιὰ χαμένη γρα-
φικότητα. Οὔτε θυμᾶμαι νὰ ἔχω ζήσει σὲ
καμιὰ καλὴ ἐποχὴ γιὰ νὰ τὴ νοσταλγῶ.
Ἀπλῶς, δὲν ἀνέχομαι τὶς ἀνορθογραφίες.
Μὲ ταράζουν. Νιώθω σὰν ν' ἀνακατῶ-
νονται τὰ γράμματα στὸ ἴδιο μου τὸ ἐ-
πώνυμο, νὰ μὴν ξέρω ποιὸς εἶμαι, νὰ μὴν
ἀνήκω πουθενά. Τόσο πολὺ αἰσθάνομαι
νὰ εἶναι ἡ ζωὴ μου συνυφασμένη μ' αὐτὴν
τὴν «ὑδρόγεια λαλιά», πού δὲν εἶναι πα-
ρὰ ἡ ὀπτική φάση τῆς ἑλληνικῆς λαλιᾶς,
τῆς ἱκανῆς μὲ τὴ διπλὴ τῆς ὑπόσταση νὰ
ὀμιλεῖ καὶ νὰ ζωγραφίζει συνάμα. Καὶ

μιὰν ὀρθογραφία, ὅπου τὸ κάθε ὠμέ-
γα, τὸ κάθε ὕψιλον, ἢ κάθε ὀξεία, ἢ κάθε
ὑπογεγραμμένη, δὲν εἶναι παρὰ ἓνας κολ-
πίσκος, μιὰ κατωφέρεια, μιὰ κάθετη βρά-
χου πάνω σὲ μιὰ καμπύλη πρύμνας πλε-
ούμενου, κυματιστοὶ ἀμπελώνες, ὑπέρθυ-
ρα ἐκκλησιῶν, ἀσπράκια ἢ κοκκινάκια,
ἐδῶ ἢ ἐκεῖ, ἀπὸ περιστεριῶνες καὶ γλά-
στρες μὲ γεράνια.

Εἶναι μιὰ γλώσσα μὲ πολὺ αὐστηρὴ
γραμματική, πού τὴν ἔφκιασε μόνος του
ὁ λαός, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού δὲν ἐπήγαινε
ἀκόμη σχολεῖο. Καὶ τὴν τήρησε μὲ θρη-
σκευτικὴ προσήλωση κι ἀντοχὴ ἀξιοθαύ-
μαστη, μέσα στὶς πιὸ δυσμενεῖς ἑκατον-
ταετίες. "Ὡσπου ἤρθαμ' ἐμεῖς, μὲ τὰ δι-
πλώματα καὶ τοὺς νόμους, νὰ τὸν βοηθή-
σουμε. Καὶ σχεδὸν τὸν ἀφανίσαμε. Ἀπὸ
τὸ ἓνα μέρος τοῦ φάγαμε τὰ κατάλοιπα

πού ἐξακολουθεῖ ἀθόρυβα ὅσο καὶ δρα-
στικά, παρὰ τὶς ἄνωθεν ἐπεμβάσεις, νὰ
εἰσχωρεῖ ὀλοένα μέσα στὴν ἱστορία καὶ
μέσα στὴ φύση πού τὴ γέννησαν, ἔτσι
ὥστε νὰ μετατρέπει τεράστιες ποσότητες
παρελθόντος χρόνου σὲ παρὸν, καὶ νὰ με-
τατρέπεται ἀπὸ τὸ παρὸν αὐτὸ σὲ ὄργανο
προικισμένο μὲ τὴ δύναμη νὰ ὀδηγεῖ τὰ
στοιχεῖα τῆς ζωῆς μας στὴν πρωτογενὴ
φυσικὴ τους ἀλήθεια. "Ὁμως, γιὰ νὰ τὸ
ἀντιληφθεῖ αὐτὸ κανεῖς, πρέπει νὰ ἔχει
περάσει ἀπ' ὅλες τὶς διεργασίες, ὅσες ἀ-
παιτοῦνται γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ διακρίνει
ποῦ κεῖται τὸ καίριο. Τὸ καίριο στὴ ζωὴ
αὐτὴ κεῖται πέραν τοῦ ἀτόμου. Μὲ τὴ
διαφορὰ ὅτι, ἂν δὲν ὀλοκληρωθεῖ κανεῖς
σὰν ἄτομο — κι ὅλα συνωμοτοῦν στὴν ἐ-
ποχὴ μας γι' αὐτό — ἀδυνατεῖ νὰ τὸ ὑπερ-
βεῖ.

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο σταύρωσης βρισκόμαστε σήμερα, πού οἱ περισσότεροὶ ἀδυνατοῦν, ἐπὶ παραδείγματι, νὰ ἐκτιμήσουν τὴν υἰεὶα ἐπειδὴ δὲν ἔτυχε ν' ἀρρωστήσουν, ἢ ἐπειδὴ —τὸ χειρότερο— θεώρησαν «καίριο» τὴν ἀρρώστια. Ὁ μηχανισμὸς μιᾶς λειτουργίας ὅπως αὐτὴ ἀνανακλᾶ πάνω στὴ λογοτεχνία μας, τὴν καταδυναστεύει, τὴν ὑποβάλλει σ' ἓνα εἶδος παραμορφωτικῆς ἀρθρίτιδας, πού ἐξαιτίας μιᾶς μακρᾶς καὶ συνεχοῦς τακτικῆς ἐκλαμβάνεται ὡς ἡ μόνη φυσιολογική.

ΑΡΧΙΣΕ ΤΩΡΑ ΚΑΙ ΝΑ ΨΙΛΟΒΡΕΧΕΙ.
Ἔχω ἀποτραβηχτεῖ πίσω ἀπὸ τὴν τζαμαρία καὶ παρακολουθῶ τὸν γερο-Λεμονὴ πού τρέχει κατὰ τὸ μὸλο φωνάζοντας καὶ χειρονομώντας· θὰ τοῦ λύθηκε τὸ παλαμάρι τῆς βάρκας. Ἔ, αὐτὸς εἶναι κι ἂν εἶναι, κυριολεκτικά, «μ' ἓναν παλιὸ πουνέντε στὸ γύρο τοῦ προσώπου του». Ἀγρότης καὶ ναυτικὸς συνάμα. Ἐνας ἀπὸ τοὺς τελευταίους διαχρονικοὺς Ἑλληνας, μὲ τὶς γερές του πλάτες, τὸ πυκνὸ λευκὸ τοῦ μαλλὶ καὶ τὸ κορμί του τὸ κεραμιδί, πού σοῦ ὑποβάλλει τὴν ἰδέα ὅτι θὰ μπορούσε νὰ ἔναι κι ἓνας ὑπήκοος τῆς Κρήτης τοῦ Μίνωα. Δοῦλος ἴσως, ἀλλὰ σὲ ἀπόσταση ἀναπνοῆς ἀπὸ τὸν ἄρχοντά του. Καὶ αὐτὸ ἔχει σημασία. Ἐπειδὴ ἔκτοτε δὲν παρατηρήθηκε, ὡς φαίνεται, σὲ κανέναν ἀπὸ τοὺς πολιτι-

σμοὺς πού γνωρίζουμε.

Τὰ μικρὰ μεγέθη, ὁ περιορισμένος πληθυσμὸς, ἡ περίπου ἀνυπαρξία καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, μείωναν τὶς διαφορὲς ἀνάμεσα στὰ κοινωνικὰ στρώματα, ἔτσι πού ἡ πλάστιγγα νὰ γέρνει πάντοτε ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ποιότητας καὶ τοῦ καλοῦ γούστου, πού ἢ ὑπάρχουν διάχυτα στὸν ἀέρα γιὰ τὸν καθένα ἢ δὲν πουλιοῦνται στὴν ἀγορὰ ὥστε νὰ μπορούν νὰ τὰ προμηθεύονται οἱ ὀλίγοι. Καὶ μολονότι τὸ ἄτομο στὰ χρόνια ἐκεῖνα ἔμοιαζε τὸ ἴδιο ἰσχυρὰ σβησμένο πίσω ἀπὸ τὴν τεχνουργία ὅσο καὶ στὰ χρόνια τῆς πλεον ἀκμαίας χριστιανοσύνης, θὰ ἔλεγε κανένας ὅτι προηγουμένως εἶχε προφτάσει νὰ ὀλοκληρωθεῖ, θέλω νὰ πῶ νὰ ἐξαντλήσει ὅλους τοὺς πόρους τῆς ψυχικῆς του εὐφορίας, ὥστε νὰ κόβει λουλούδι καὶ γιὰ νὰ

τὸ χαίρεται καὶ γιὰ νὰ τὸ ἐκμεταλλεῖται, χωρὶς νὰ σημειώνεται πουθενὰ τὸ παραμικρὸ χάσμα.

Μπορεῖ νὰ φαίνεται παράξενο, ἀλλὰ δικαιολογημένα ὑποψιάζεται κανεὶς ὅτι ἡ λατρεία τῆς σωματικῆς δύνாமης —πού ὅσο πιὸ πίσω πᾶμε τόσο πιὸ ἰσχυρὴ τὴ βρίσκουμε— παραχωροῦσε τότε τὴ θέση τῆς σὲ (ἢ, ἂν αὐτὸ πάει πολὺ, συνυπῆρχε μὲ) μιὰν ἀνάμεικτη ἀπὸ ἠδυπάθεια κι εὐωδία λωτοῦ τρυφερότητα, διόλου διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν «τρυφερότητα τῶν μαστῶν» πού ἀντικρίζανε καθημερινὰ γύρω τους οἱ κάτοικοι τῆς Κρήτης ἐκείνης καί, μὲ τὴ γνωστὴ πλαστικὴ τους εὐκρίνεια, διασώσανε στὰ ἔργα τους.

Αὐτὸ θὰ πεῖ νὰ μπαίνει ἓνας πολιτισμὸς ὄχι στὴν ἱστορία μὲ πολέμους ἀλλὰ στὴ ζωὴ μὲ τὸν ἥλιο στὴν κοιλιά. Ὁλό-

κληρο τὸ δυναμικὸ πού θ' ἀντιστοιχοῦσε στὴ διεξαγωγή ἐχθροπραξιῶν θὰ διοχετεύεται στὴν ἐρωτικὴ συζυγία μὲ τὴ φύση καὶ στὴ διαιώνιση τῶν καρπῶν ἑνὸς τέτοιου γάμου.

Ἴσως αὐτὰ ὅλα (χρειάζεται νὰ τὸ πῶ) νὰ μὴ συμπίπτουν πάντοτε, ἢ καὶ καθόλου, μὲ τὰ συμπεράσματα τῆς ἐπιστήμης. Ἀλλὰ ἐγὼ λέω αὐτὰ πού διαβάζω στὰ μόννα κείμενα πού μᾶς ἄφησαν καὶ πού εἶναι τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τους. Φτάνει κανεὶς καὶ ἀπὸ τὶς ὄχρες καὶ ἀπὸ τὶς ὀφιοειδεῖς γραμμὲς στὴν ἀποκατάσταση μιᾶς ἠθικῆς τῆς ὁμορφιάς, πού πιθανὸν κάποτε στὸν κόσμον αὐτὸ νὰ ἐπεκράτησε. Ὅτι καμιά σημαντικὴ πολιτεία δὲν ἦταν κτισμένη σὲ μέρος πού νὰ προσφέρει ἀμυντικὰ πλεονεκτήματα, ὅπως οἱ κατοπινὲς ἀκροπόλεις ἢ τ' ἀμέτρητα κάστρα

κὰ ἐτοῦτα, ἐὰν ὄχι κάποτε καὶ βάρβαρα, ὅμως μὲ μιὰν ἀνεξάντλητη στὰ σχήματα καὶ στὰ μεγέθη εὐρηματικότητα.

Ἐδῶ, δὲν ξέρω πῶς νὰ τὸ πῶ, ἀλλὰ αἰσθάνομαι κάτι σὰν ζήλια, πού εἶναι παράπονο συνάμα κι εὐχή. Νὰ τί ἐννοῶ. Θὰ ἤθελα νὰ μποροῦσαν αὐτὰ ὅλα νὰ βρίσκονται σὲ συνεχὴ συνεννόηση μὲ τὸν ἥλιο. Νὰ ὑπάρχει καὶ γι' αὐτὰ μιὰ φωτοταξία πού, ὅπως ἐξασφαλίζει στὰ φυτὰ τὴ χλωροφύλλη τὴν ἀπαραίτητη γιὰ νὰ ἀνανεώνονται ἀέναα καὶ νὰ μᾶς βρέχουν τὸ μάτι μὲ τὴ δροσιά τους, νὰ ὑπαγορεύει καὶ σ' αὐτὰ ὀρισμένα χαρακτηριστικὰ σκιρτήματα, προικισμένα μὲ τὴ χάρη, ἀκόμη καὶ μέσ' ἀπ' τὶς πιὸ τρομερὲς θεομηνίες πού τσακίζουν πολιτισμοὺς καὶ ἀφανίζουν ἀκεραιότητες λαῶν, νὰ πηδοῦν ἀπὸ τὸν ἕνα στὸν ἄλλο αἰῶνα καὶ νὰ

τοῦ Μεσαίωνα, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ γεγονός ὅτι δὲ συναντᾶμε παρὰ σπάνια τὴν ὑπαρξὴ ὀχυρωματικῶν ἔργων συνηγοροῦν ἄμεσα μὲ τὴν ἄποψη αὐτή. Ὅπως συνηγοροῦν ἔμμεσα ὅλα τὰ ἔργα τέχνης πού μᾶς ἄφησαν. Ἀπὸ τὶς νωπογραφίες ἀρχινώντας, ὅπου ἡ χρωματικὴ ἀντίληψη ἐκδηλώνεται μὲ μιὰν ἀθωότητα πού χρειάστηκε νὰ περάσουν χιλιετίες ὄχι κὰν γιὰ νὰ τὴν ξαναβροῦμε ἀλλὰ μὲ κόπους καὶ μὲ γνώση νὰ τὴν ξαναφτιάξουμε· περνώντας ὕστερα στοὺς ἀπείρου ποικιλίας δακτυλιολίθους, αὐτὰ τὰ ὠάρια ἑνὸς κόσμου μαγικοῦ, ὅπου οἱ συγχορδίες τῆς φαντασίας καὶ τῆς δεξιοτεχνίας καταφέρνουν νὰ συγκροτήσουν ἕναν σωστὸ Πανδέκτη τοῦ σχηματολογικοῦ δυναμικοῦ τῆς ὕλης· ἕως, τέλος, τ' ἀντικείμενά τους τῆς καθημερινῆς ζωῆς, πιὸ δυναμι-

περνοῦν βελονιὲς πάνω στὸ δέρμα τοῦ χρόνου. Νὰ περνᾶ ἡ Παριζιάνα τῆς Κνωσοῦ στὴ συλλέκτρια τῶν κρόκων τῆς Θήρας, κι αὐτὴ στὴν Κόρη μὲ τὸν θαλλὸν μυρσίνης, τῆς Πάρου, κι αὐτὴ στὴ Μυροφόρο τὴ ρόδινη μὲ τὴ λαμπάδα, κι αὐτὴ στὴν ὠραία Ἀντριάνα τῶν Ἀθηνῶν, κι αὐτὴ στὴν Κόρη μὲ τὸ ρόδι τῆς Αἴγινας.

Ἄν ὄχι τίποτε ἄλλο, ἐπειδὴ κατοικοῦμε στὰ ἴδια χῶματα.

ΤΩΡΑ ΟΙ ΤΡΙΛΙΕΣ ΤΩΝ ΠΟΥΛΙΩΝ ΠΟΥ
ἄκουγα τὰ ξημερώματα πρέπει νά ἔχουν
φτάσει μακριά, νά τρέχουν μιὰ δῶ μιὰ
κεῖ, καί νά συρράπτουν τὰ κομματάκια
τῆς πραγματικότητας, τέτοιας πού τήν
ἐκαταντήσαμε. Νά μποροῦν οἱ θεοὶ νά
διαβάσουν τί γίνεται δῶ πέρα. Στὰ πλαϊ-
νά μου τραπέζια οἱ ντόπιοι, αὐτοὶ ἔχουνε
πέσει μὲ τὰ μοῦτρα στίς ἐφημερίδες πού
μόλις ἔφερε τὸ μεσημεριανὸ ἀεροπλά-
νο. Μυστήριοι ἄνθρωποι. Τοὺς ξέρω χρό-
νια, τοὺς παρακολουθῶ, τοὺς μελετῶ σὰν
νά ἔτανε πειραματόζωα. Στίς κοινωνικές
τους σχέσεις, τίς οἰκογενειακές ἀλλὰ καί
τίς ἐπαγγελματικές, συμπεριφέρονται μὲ
μιὰν εὐθύτητα καί μιὰ ψυχικὴ εὐγένεια
πού μαρτυροῦν κοιτάσματα χρυσοῦ στὸ
προγονικὸ τους ὑπέδαφος.

Ἡ κρίση τους εἶναι καθαρὸ μαχαίρι.

ἐθνικὴ σου φιλαυτία, καί βλέπεις νά βγαί-
νουν μαζί της ἕνα σωρὸ ἄνθρωποι τῶν
χρηματιστηρίων, πού ἀνεβοκατεβαίνουν
στὴν κόλαση ὅπως στὸ σπίτι τους. Δὲν
κοτᾶς ν' ἀγγίζεις μιὰν ἀπὸ τίς ἀξίες πού
ικανοποιοῦν τὰ αἰσθήματά σου γιὰ κοι-
νωνικὴ δικαιοσύνη, καί βρίσκεσαι νά «κά-
νεις πορεία» μ' ἕναν συρφετὸ ἀνθρώπων
πού δὲν ἔχουν δική τους σκέψη ἀλλὰ τὴν
περιμένουν ἀπὸ τὸν καθοδηγητὴ τους.

Ἔτσι ὅμως ἡ ψυχὴ μας ὑποχρεώνεται
νά κυλήσει πάνω σὲ δύο γραμμὲς πού ἀ-
δυνατοῦμε νά παραλληλίσουμε. Ὁ ἐκτρο-
χιασμός εἶναι ἀναπόφευκτος. Θεέ μου!
Κι ἐγὼ πού ὄνειρευόμουν νά παραλληλι-
στοῦν ἄλλου εἴδους γραμμὲς, κι ἀπέβλε-
πα στίς συντεταγμένες τοῦ γυμνοῦ σώ-
ματος καί τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀλκῆς καί
τῆς ἱερότητας, τοῦ παρθενικοῦ καί τοῦ

Κόβει τὰ πράγματα σὲ καλὰ καὶ κακὰ,
μαῦρα καί ἄσπρα, ὅπως μᾶς τὰ ἔμαθε ἡ
μᾶνα μας. Ἔτσι ὅμως κι ἐμπλακοῦν στὰ
συνθήματα πού τοὺς προσφέρουν μὲ τὸν
δικὸ τους δόλιο τρόπο οἱ πολιτικὲς παρα-
τάξεις, ἡ καθαρὸσύνῃ αὐτὴ χάνεται. Καί
τὰ μὲν καί τὰ δέ, εἶναι ὅλα καλὰ ἐὰν βρί-
σκονται ἀπὸ τὸ μέρος μας, καί ὅλα κακὰ
ἐὰν βρίσκονται ἀπὸ τὸ ἄλλο. Δὲν ὑπάρχει
τρόπος νά χωριστοῦν ἀλλιῶς. Οὔτε κα-
νεὶς βιοχημικός ἢ ὀφθαλμολόγος θὰ μπο-
ροῦσε νά μᾶς ἐξηγήσει πῶς γίνεται τόσο
ἐτερόκλητα πράγματα ν' ἀποκτοῦν ἕξα-
φνα τὸ ἴδιο χρῶμα καί νά θολώνουν τὸ
ἴδιο μυαλό. Καί τὸ ὠραῖο εἶναι ὅτι σὲ τε-
λικὴν ἀνάλυση τὴ νύφη τὴν πληρώνεις
ἐσύ, πού βρίσκεσαι ἀπ' τοὺς ἀπέξω.

Δὲν τολμᾶς νά τραβήξεις μιὰν ἀπὸ τίς
ἀξίες πού πιστεύεις ὅτι ἱκανοποιοῦν τὴν

ἡδυπαθοῦς! Πού ζητοῦσα νά καθαγια-
στοῦν πρῶτα μέσα στὸ ἄδυτον τοῦ κάθε
ιδιώτη τὰ «κοινά», καί ἔτσι μόνον νά γί-
νουν κανόνες ζωῆς γιὰ ὅλους, μὲ τὸ ἴδιο
ἦθος καί τὴν ἴδια δύναμη.

Οὐτοπία; Μπορεῖ· γιατί ὄχι; Μιὰ ἐκ-
δοχὴ ἀνάμεσα στίς ἄλλες εἶναι κι αὐτή,
μόνο πού ἔχει λιγότερες πιθανότητες. Κι
ἔπειτα κακολογοῦν τοὺς ποιητὲς ὅτι δὲν
ἔχουν τὴ δύναμη νά ἀντιμετωπίσουν τὴν
πραγματικότητα, μόνον κάθονται καί
ρεμβάζουν. Καλὰ κάνουν. Νά βάζεις μὲ
τὸ νοῦ σου ἀβρὰ πράγματα, καί μάλιστα
νά τὰ βλέπεις ἀπ' τὴν ἀνάποδη, χρειάζε-
ται νά ἔσαι σκληρός. Ἡ μήπως ἀδιάφο-
ρη καί σκληρὴ δὲ δείχνει πάντα νά εἶναι
μέσα στίς συμφορές μας ἡ φύση; Μὰ εἶ-
ναι; Ἡ ζητάει τ' ἀδύνατα; Νά ἐκπλη-
ρώσει τὸν προορισμὸ της, χωρὶς ν' ἀφε-

θεῖ νὰ κλονιστεῖ ἀπὸ τὸ χτυποκάρδι μας; Αὐτὸ εἶναι. Τὸ ἴνισσα δυνατὰ στὸν πόλεμο, πάνω στὴν ὑποχώρηση τοῦ '41, μέσα στὸ φούντωμα τῆς ἀνοιξῆς, ὅταν ἔδινα βουτιά στὰ ριζὰ τῶν ὀλάνθιστων σὺδεντρων γιὰ νὰ καλυφθῶ ἀπὸ τὰ γερμανικὰ στούκας. Μὲ τὸ μάγουλο στὸ ὑγρὸ χῶμα ζητοῦσα βοήθεια, συμπόνια, προστασία· νὰ μοῦ ψιθυρίσουν αὐτὰ τὰ μπουμπουκιασμένα κλωνιά ἕναν παρήγορο λόγο. Τίποτε. Τὸ μόνο ποὺ ζητοῦσαν ἦταν νὰ μοῦ ὑποβάλουν τὸ «αἰώνιο» ποὺ εἶχαν ταχθεῖ ν' ἀντιπροσωπεύουν.

Ἔτσι ὁ ποιητής. Σκληρός. Καὶ νὰ ζητάει τ' ἀδύνατα.

Ἦ νὰ μπορούσανε, λέει, καὶ τὰ ὄργανωμένα κράτη νὰ διαμορφώσουν μιὰ δημόσια ζωὴ μὲ νόμους σὰν αὐτοὺς ποὺ διέπουν τὸ ἄτομο. Νὰ ἐπιφοιτοῦσε στὰ κοι-

τὸ πιὸ φτηνὸ βαρκάκι, τὸ πιὸ ταπεινὸ ἐκκλησιάκι, τὸ τέμπλο, τὸ κιούπι, τὸ χράμι, ὅλα τους ἀποπνέανε μιὰν ἀρχοντιά κατὰ τι ἀνώτερη τῶν Λουδοβίκων.

Τί σταμάτησε αὐτὰ τὰ κινήματα ψυχῆς ποὺ ἀξιώθηκαν κι ἔφτασαν ὡς τὶς κοινότητες; Ποιὸς καπάκωσε μιὰ τέτοιου εἴδους ἀρετὴ, ποὺ μπορούσε μιὰ μέρα νὰ μᾶς ὀδηγήσει σ' ἕνα ἰδιότυπο, κομμένο στὰ μέτρα τῆς χώρας πολίτευμα; Ὅπου τὸ κοινὸν αἶσθημα νὰ συμπίπτει μὲ κεῖνο τῶν ἀρίστων. Τί ἔγινε ἡ φύση ποὺ μαντεύουμε ἀλλὰ δὲν τὴ βλέπουμε; Ὁ ἀέρας ποὺ ἀκοῦμε ἀλλὰ δὲν τὸν εἰσπνέουμε;

Κουράστηκα νὰ τὰ λέω. Θὰ ἤθελα νὰ μὴν εἶχα πιὰ τίποτα νὰ πῶ, ἀλλὰ πῶς· ποὺ νιώθω νὰ ἴμαι ἀκόμη γεμάτος, φορτωμένος μὲ τόνους ἀνέμων, τσουβάλια

νὰ ἡ ψυχὴ, καὶ μιὰ διαταγὴ τοῦ ὑπουργείου Ὑγείας νὰ ξαπόστελνε στὰ ἐργοστάσια ἐπεξεργασίας ἀπορριμμάτων ὅλες τὶς πενταροδεκάρες τῶν συμφερόντων, γιὰ νὰ βγοῦν ἔστω καὶ λίγα γραμμάρια ὁμορφιάς. Νὰ ἔπαιρνε πότε πότε ἡ συνεδρίαση τοῦ Κοινοβουλίου τὶς προεκτάσεις ποὺ παίρνει ἕνα δάκρυ ὅταν διαθλᾶ τὶς ἀθλιότητες ὅλες κι ἀπομένει νὰ λάμπει σὰν μονόπετρο.

Κοντολογίς, νὰ μπορούσαν καὶ τὴ σημασία τῶν λαῶν νὰ τὴ μετρᾶνε ὄχι ἀπὸ τὸ πόσα κεφάλια διαθέτουνε γιὰ μακέλεμα, ὅπως συμβαίνει στίς ἡμέρες μας, ἀλλὰ ἀπ' τὸ πόση εὐγένεια παράγουν, ἀκόμη καὶ κάτω ἀπὸ τὶς πιὸ δυσμενεῖς καὶ βάνουσες συνθῆκες, ὅπως ὁ δικός μας ὁ λαὸς στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, ὅπου τὸ παραμικρὸ κεντητὸ πουκάμισο,

Ἰουλίων, καλαθοῦνες ἀνθέων... Τὰ μῶβ ξεχειλίζουν. Τὰ σκοῦρα μοῦ κόβουν τοὺς ἀγκῶνες. Πολλὰ γαιώδη μουλιάζουν τὰ ροῦχα μου. Ἄλλα, ἐλαφρότερα, γίνονται στοές, ρόπτρα, γεφυράκια, τροῦλοι. Ἀνάγκη νὰ ξεφορτώσω. Πῶς ὅμως, ποὺ αὐτὰ πλέον ἔγιναν στοιχεῖα τοῦ ὄργανισμοῦ μου;

Ἔτσι καὶ τ' ἀδειάσω, ἔσβησα.

ΣΑΝ ΝΑ ΞΑΝΟΙΞΕ Ο ΚΑΙΡΟΣ. ΠΑΙΡΝΩ
σιγά σιγά τὸν ἀνήφορο, κεῖνον μὲ τὶς φα-
γωμένες, ἀνώμαλες πλάκες ποὺ μ' ἀρέ-
σει. Περπατῶ βλέποντας χρόνους πολ-
λοὺς πίσω ἀπὸ τὸ κάλυμμα τῆς συνή-
θειας. Ξέρω μὲ κάθε λεπτομέρεια πῶς
καὶ γιατί χτίστηκε τὸ τοιχάκι τῆς ἐκ-
κλησίας ἔτσι, σὲ τόσο ἀνισόπεδο ἔδαφος.
Ἀναγνωρίζω τὴν ἀρχικὴ μορφή ποὺ πρέ-
πει νὰ εἶχε τὸ σπίτι μὲ τὶς τρεῖς κολό-
νες. Ἀποδίδω τῇ δέουσα βαρύτητα στὴ
σημασία ποὺ ἔχει ἕνας τενεκὲς μὲ ἡλιο-
τρόπια στὸ κεφαλόσκαλο μιᾶς ἐσωτερι-
κῆς αὐλῆς.

Συνελόντι εἶπεῖν, ἔχω γίνεῖ ἕνας μι-
κρὸς Πausanίας τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν
ἀναλογιῶν τους στὸ πνεῦμα, ποὺ πιότερο
ἀπὸ τὰ μνημεῖα ἐνδιαφέρεται γιὰ κάτι
δαφνῶνες, ἀπ' αὐτοὺς μὲ τὰ δυνατὰ πρά-

φρεσκοπλυμένο μάγουλο ἀπ' τὴ βροχή.
Παράξενο μοῦ φαίνεται, κάθε φορὰ ποὺ
τὸ συλλογίζομαι, ὅτι δὲ γνώριζαν οἱ Ἰω-
νες τὰ ἐσπεριδοειδή —τόσο πολὺ, πι-
στεύω, ἢ σκέψη τους ἀναδίδει τὴ σπιρ-
τάδα τῶν κίτρων.

Ἴδου ἕνας ἀκόμη «κατ' ἀναλογίαν» συ-
σχετισμὸς, ποὺ κάνει τοὺς περισσότερους
νὰ ὑψώνουν τὰ χέρια μπροστὰ σὲ κάθε
ρήση ποιητικὴ, ποὺ δὲν εἶναι γνώσεις ἀ-
πὸ κρέας ὠμὸ ἀλλὰ αἴνιγμα σπινθηροβό-
λο, μὲ τὴ λύση του μεταποιημένη σ' εὐω-
διά. Σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο εἶμαι πολὺ εὐαί-
σθητος· ἢ ροπή μου καταντᾶ διαστροφή.
Κι ὅμως, πουθενὰ δὲ βρίσκω αἰσθητο-
ποιημένη μὲ τόση ἐνάργεια τὴν ἔννοια
τῆς ἀθωότητος ὅσο στὰ μυριστικὰ χόρτα.
Ὅπως τῆς καθαρότητος καὶ τῆς διαφά-
νειας σὲ μιὰ λαμπερὴ νεροσταγόνα, ἢ τοῦ

σινα ποὺ, μόνον νὰ τὰ θωρεῖς, σοῦ στιλ-
βώνουν μάτι μαζὶ καὶ ψυχὴ. Καὶ ποὺ τοῦ
ἀρέσει γράφοντας —πρέπει νὰ τὸ προσθέ-
σω κι αὐτό— νὰ μὴν ξύνει ἀπλῶς τὸ χαρ-
τί, ἀλλὰ νὰ σκάβει καὶ ν' ἀνακαλύπτει συ-
νεχῶς τὴν Ἑλλάδα ποὺ προϋπάρχει μέ-
σα του καὶ ποὺ, ἂν ἀνταποκρίνεται στὴν
πραγματικότητα, ὀλίγον ἐνδιαφέρει. Ἐ-
χει τὸν καιρὸ ν' ἀκολουθήσει ἢ πραγμα-
τικότητα. Προηγουμένως, εἶναι ἀνάγκη
νὰ πλασθεῖ ἀπ' τὴ σκέψη. Μιὰ σκέψη
ποὺ, ἂν τὴ σπάσεις, ἢ χούφτα σου θὰ γε-
μίσει ἀπὸ σπόρια συγκινήσεων, εὐαισθη-
σιῶν, ἀνατάσεων, δακρύων.

Φτάνω τώρα στὸ μαντρότοιχο ἀπ' ὅ-
που ξεπροβέλνουν τὰ κεφάλια τους, λὲς
καὶ σηκώνονται στὶς μύτες τῶν ποδιῶν
τους, οἱ μανταρινιές, οἱ πορτοκαλιές, οἱ
νεραντζιές. Λάμπουν καὶ γυαλίζουν, μὲ

καθαροῦ καὶ τῆς ψυχικῆς ἀσηψίας στὸν
ἀσβέστη. Χωρὶς τὶς ἠθικὲς προεκτάσεις
ποὺ ἔλαβαν ἐν συνεχείᾳ, θὰ μοῦ ἦταν ἀ-
δύνατο νὰ κατοχυρώσω τὴ «λιγοςύννη»
σὰν κεφάλαιο πολύτιμο γιὰ τὸ σύνολο,
ποὺ νὰ τὸ μεταφέρω κατόπιν, μὲ τὴν ἴδια
ἰσχὺ, στὸ ἄτομο.

Ἄλλοι ἄς ἀναλώνονται κι ἄς περιορί-
ζονται σὲ αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν. Πού, βέ-
βαια, εἶναι τὰ περισσότερά τους δεινὰ καὶ
τὰ καταγγέλλουν. Ἄς ὑπάρχει κι ἕνας
ποὺ νὰ διατηρεῖ τὸ δικαίωμα νὰ προ-
σβλέπει σὲ αὐτὰ ποὺ δὲν ὑπάρχουν ἀλλὰ
θὰ ἔπρεπε καὶ θὰ μπορούσαν νὰ ὑπάρ-
χουν.

Ὁ κόσμος τῶν φυτῶν μὲ γοήτευσε.
Ἀείποτε μ' ἐξέπληξε. Περισσότερο καὶ
ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν ἄστρων κατάφερνε νὰ
μοῦ ὑποβάλλει τὸ μυστήριο τῆς ζωῆς.

Ἀποπνέει ἓνα εἶδος ἀγιοσύνης, πού δοκίμασα νὰ τὸ ἐκφράσω, ἀκόμη καὶ μὲ ἀνορθόδοξα μέσα, ὅταν αἰσθάνθηκα νὰ εἶμαι ἀρκετὰ καθαρὸς στὴν ψυχὴ γιὰ νὰ τὸ ἀποπειραθῶ. Μετατρέποντας τὸ φυτὸ ἀπὸ οὐδέτερο σὲ θηλυκὸ, καὶ θεωρώντας το σὰν Κόρη, περίπου, ἀγία ἢ θεά, ζωγράφισα, χωρὶς νὰ εἶμαι ζωγράφος, καὶ μάλιστα σὲ πολλές παραλλαγές, μιὰ Θεὰ-Φυτῶ, πού τῆς ἔβαλα βυσσιναὰ δυνατὰ καὶ χρυσὰ καὶ φωτοστέφανο στὸ κεφάλι, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ μπορεῖ δίπλα μου νὰ ἐνσαρκώνει κεῖνον τὸν ἀέρα πού ἔρχεται σὰν ἀπὸ θαῦμα μέσ' ἀπ' τὰ ἔγκατα τῆς γῆς καὶ νὰ ὑποκαταστήσει ὅσα καὶ σὰν εἰδωλολάτρες καὶ σὰν χριστιανοὶ διακοπήσαμε στὸ βωμὸ τοῦ Ποσειδῶνα καὶ τῆς Παρθένου.

στὰ μπαλκόνια νὰ τὸ φωνάξω: Τίποτε ἀπ' ὅλ' αὐτὰ πού περιφέρουν ἐπὶ αἰῶνες τώρα, στὰ σχολεῖα, στίς ἐκκλησίες, στίς κομματικὲς συγκεντρώσεις, δὲν παίρνει διαβατήριο γιὰ τὴν ψυχὴ, ἂν προηγουμένως δὲν ἔχει τὴν ὀφειλόμενη θεώρηση ἀπὸ τὰ μέσα τὰ ἐκφραστικά. Οἱ νόμοι τῆς τέχνης εἶναι καὶ νόμοι τῆς ζωῆς. Ὁ πολιτικὸς ὀφείλει νὰ μὴ διαφέρει σὰν ἀντίληψη ἀπ' τὸν καλλιτέχνη. Καὶ στὴν ἀντίληψη τοῦ καλλιτέχνη ὁ ἀγώνας γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀγώνας γιὰ τὴν ὀρθὴ ἐκφραση, καὶ τίποτε ἄλλο. Σὲ τέτοιο σημεῖο, πού θὰ ἔλεγα ὅτι καὶ οἱ πλέον ἀντίθετες τοποθετήσεις ἀπέναντι στὸ ἴδιο πρόβλημα ἐξισώνονται ἂν ἢ ἐν τέχνῃ δικαίωσή τους εἶναι τοῦ αὐτοῦ ὑψηλοῦ βαθμοῦ.

Ἡ ποιότητα στηρίζει τοὺς θεοὺς, κι εἶ-

ΦΑΙΝΕΤΑΙ ΠΩΣ ΤΟ ΕΝΣΤΙΚΤΟ ΤΟΥ ΓΡΑΦΙᾶ ΜΕΣΑ ΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΑΝΙΑΚΟΥ ΠΟΛΕΜΙΟΥ Τῆς προχειρότητας μ' ἔχουν μονοχνοτίσει. Φέρτε μου τὸ Θεό, θὰ συνεννοηθῶ ἀμέσως. Μὲ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι τὸ δύσκολο.

Καθὼς γυρνᾶω στὸ σπίτι ἀργὰ γιὰ φαγητό, βρίσκω τὴν κυρία Εὐγενία νὰ τὰ ἔχει ὅλα ἔτοιμα, σκεπασμένα, καὶ νὰ κάθεται μὲ θρησκευτικὴ προσήλωση μπροστὰ στὸ ραδιόφωνο. Βέβαια, τὸ λόγο κάποιου πολιτικοῦ ἀρχηγοῦ ἀκούει, μολονότι ἀμφιβάλλω ἂν καταλαβαίνει καλά. Κι ὄχι ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὴν ἀπαιτούμενη μόρφωση· τουναντίον, ἐπειδὴ ὁ λόγος δὲν ἔχει τὴν ἀπαιτούμενη δομὴ τῆ στοιχειώδη. Ἄλλ' ἀντ' ἄλλων. Φτήνια καὶ μακρηγορία χωρὶς ἀντίκρισμα. Ἔτσι μοῦ ῥχεται νὰ τῆς τὸ κλείσω. Ἄν ὄχι νὰ βγῶ

ναὶ γιὰ νὰ μὴν τό ἔχουν κατανοήσει ἐγκαίρως οἱ Ἱερεῖς πού παιδεύεται ἄδικα ἢ ἀνθρωπότητα.

ΤΟ ΜΟΝΟ ΠΡΑΓΜΑ ΠΟΥ ΠΑΙΡΝΕΙ ΜΑΖΙ του πεθαίνοντας ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μικρὸ ἐκεῖνο μέρος τῆς περιουσίας του ποῦ ἴσα ἴσα δὲν ἐνδιαφέρει κανέναν ἄλλο. Κάτι λίγες αἰσθήσεις ἢ στιγμές· δυὸ τρεῖς νότες κυμάτων, τὴν ὥρα ποῦ τὸ μαλλὶ τὸ παίρνει ὁ ἀέρας μὲ τὰ γλυκὰ ψιθυρίσματα μὲς στὸ σκοτάδι· ὀλίγες μέντες ἀπὸ δυὸ κοντὰ κοντὰ βαλμένες ἀνάσες· ἓνα τραγούδι βαρύθυμο, σὰν βράχος μαῦρος· καὶ τὸ δάκρυ, τὸ δάκρυ τῆς μιᾶς φορᾶς, τὸ γιὰ πάντοτε. "Ὅλα ὅσα, μ' ἄλλα λόγια, κάνουν τὴν ἀληθινὴ του φωτογραφία, τὴν καταδικασμένη νὰ χαθεῖ καὶ νὰ μὴν ἐπαναληφθεῖ ποτέ.

Ἀποδίδω μεγάλη σημασία σ' αὐτὸ τὸ ἔσχατο τοῦ ἑαυτοῦ μας ἀντίτυπο. Ποῦ ἐὰν συμβαίνει νὰ διακρίνουμε πίσω του ἀφρισμένη τὴ θάλασσα ἢ λευκὸ τὸ σπιτά-

καὶ οἱ ἅγιοι πάντες τῆς χριστιανοσύνης. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποῦ σ' ἓνα πέτρινο, σχεδὸν διάφανο, εἰδώλιο ποῦ λευκάζει καὶ ἀναδύεται ἀπὸ τὰ κύματα συμπίπτουν οἱ λιγοστὲς γραμμὲς τῆς Πάρου ἢ τῆς Σικίνου καὶ οἱ πτυχὲς τοῦ μανδύα μιᾶς ἁγίας Μαρίνας, ἢ μιᾶς Διαμάντως ποῦ ἐναποθέτει λουλούδια στὸν ἐπιτάφιο.

Περιμένω τὸν καλλιτέχνη — ποῦ ὅσο περνᾷ τὰ χρόνια τόσο λιγότερες πιθανότητες ὑπάρχουν ν' ἀναφανεῖ — τὸν ἱκανὸ νὰ στήσει, ἀποστραγγίζοντας ὅλο τὸ ἀπόθεμα τοῦ θυμητικοῦ μας, τὸ «μνημεῖο στὸν ἄγνωστο ἰδιώτη». "Ὅπως ὡς τώρα ἐστήσαμε σὲ κάθε γωνιὰ τοῦ τόπου μας κάποιον μνημεῖο στὸν «ἄγνωστο στρατιώτη».

Θὰ πρέπει νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴν κυανὴ καὶ λευκὴ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῆ καὶ

καὶ, νὰ μὴν προσπερνᾷμε, τάχατες οἱ ἀνώτεροι ἐμεῖς, παρὰ νὰ γονυπετοῦμε καὶ νὰ κάνουμε τὸ σταυρὸ μας μὲ δέος. "Ἐνα εἰκόνισμα εἶναι καὶ αὐτὸ τὸ πελαγίσιο κομμάτι, ποῦ τὸ ξύλο του ἔχει μαυρίσει ἀπὸ τοὺς καπνοὺς παλαιῶν ἀγώνων ἀλλὰ ποῦ τ' ἁγιωτικὸ του ἀναδίδει ἀκόμη Ἀναξίμανδρο.

Μιλῶ μ' ἓναν φανατισμὸ ποῦ δὲν εἶναι παρὰ σωφροσύνη στὸν κύβο. Νὰ 'σαι σκληρὸς ἀπέναντι στὸ μέλλον σου μαρτυρεῖ πόσο τρυφερὸς εἶσαι ἤδη ἀπέναντι στὰ στοιχεῖα ποῦ κρυφὰ προσφέρεις γιὰ νὰ τὸ συνθέσουν. Ἀλλὰ ποιὸ μέλλον; Τί-νος; Τὸ ἀπώτερο, τὸ μετὰ κάθε ἰδιώτη μέλλον, ποῦ αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ δημόσιο. Πάνω σὲ μιὰ τέτοιου εἴδους λατρευτικὴ στάση, φαντάζομαι, θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ συμπέσουν οἱ κορυφαῖοι τῆς πολυθεΐας

ν' ἀντανακλᾷ ὅλο φῶς πάνω στὴν πίσσα τῆς Εὐρώπης ποῦ θάβουμε σήμερα ἐν ὄψει μιᾶς ἄλλης ποῦ μοιάζει νὰ γεννιέται. Χωρὶς διάκριση. Πάνω στοὺς μέλανες δρυμούς, στὰ τέρατα τῆς Chartres καὶ τοῦ Duomo, τοὺς Καρτέσιους καὶ τοὺς Καλβίνους, τοὺς Κάντ καὶ τοὺς Μάρξ, τὸν Πάπα — Θεὸς σχωρέσει τους.

ΕΤΣΙ ΚΑΙ ΝΥΧΤΩΣΕΙ, ΑΡΧΙΝΑ Η ΔΙΚΗ μου δεύτερη μέρα. Ἡ πρώτη θέλει μπλάβα πέλαγα· ἡ δεύτερη, τέσσερις τοίχους, χειρόγραφα καὶ ποτό.

Ἐνα μαῦρο δαιμόνιο, μὰ ὄλο λευκότη στήν ψυχή, μὲ σκουντάει στὸν ὦμο, συγκρατεῖ τὸ χέρι μου: «Μή, ὄχι ἔτσι, ἀλλιῶς», «Ἦχι ἔτσι, ἀλλιῶς». Νὰ μὴ βγεῖ κακὸς λόγος ἀπὸ τὸ στόμα μου, νὰ μὴ βγεῖ παράπονο. Αὐτὸ θέλει. Κι ἄλλα μικρὰ δαιμόνια, παρόμοια, μοῦ ἐμφανίζονται κατὰ καιρούς, κρατώντας εἰκόνες, χρωματιστὰ γυαλιά, χάρτινα βαπόρια φωταγωγημένα. Εἶναι φιλικά, μοῦ γνέφουν κιάλας πότε πότε: «Μὴν ἀκοῦς», «Κάνε τὴ δουλειά σου», «Ἐδῶ εἵμαστ' ἐμεῖς». Μόνον ἄνωθεν τὸ κουράγιο. Κι ὄχι πάντοτε. Εἶναι βραδιῆς ὅπου ἡ στεναχώρια μὲ μίλις πού χωράει· πάει νὰ σπά-

Παραμένω, ἔτσι, ἓνας ιδιώτης ἀπαρηγόρητος, πού δὲν καταφέρνει ν' ἀνήκει πουθενά, σὲ καμιά κοινότητα, οὔτε κἀν τῶν ποιητῶν· ἀφοῦ τὰ σκάφη μας μὴτε πού συναντιοῦνται, θά 'λεγες, γιὰ τὴ χαρὰ ἔστω νὰ σφυρίζει τὸ ἓνα γιὰ νὰ χαιρετίσει τὸ ἄλλο. Φαίνεται ὅτι στήν προσπάθειά μου νὰ τοὺς πλησιάσω, τὰ ρεύματα μὲ παρασύρουν καὶ μὲ πᾶν ἔξω ἀπὸ τὴν περιφέρεια. Τουλάχιστον ἔτσι, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, ἐπαληθεύεται κάποια γνησιότητα· ἢ ὄχι; Πῶς νὰ κρίνεις. Ἡ φουρτούνα πού περιγράφεις δὲν εἶναι ποτὲ ἢ φουρτούνα πού ἀντιμετωπίζει πραγματικά ὁ ναυτικός. Πρέπει τὸ «σκόρτσο» νὰ τὸ ἀντιμετωπίζεις καὶ στήν ἔκφραση. Ἐτσι πρέπει νὰ κρίνεις.

Ἐνα μαῦρο δαιμόνιο, μὰ ὄλο λευκότη στήν ψυχή, μὲ σκουντάει. Κι ἄλλα πολλά,

σει τοὺς τοίχους. Μένω μόνος ὄρες μπροστά σ' ἓνα τετράγωνο παράθυρο κομμένο ἐπάνω στὸ σκοτάδι. Δὲν περνάει οὔτ' ἓνας ἄνθρωπος. Πουθενὰ κανένα φῶς. Μόνον ὁ φάρος πέρα ἐκεῖ, κατάμονος κι αὐτός, πεισματικός, ὄλοένα πάνω στὸ τρία του καὶ στὸ ἓνα του.

Στὴ μοναξιά ὑπάρχουν κι ἐκεῖ, ὅπως μέσα στὴ γλώσσα, ιδιώματα. Τὸ δικό μου πρέπει νὰ 'ναι τῆς πλέον ἀκατοίκητης ἐρημονησίδας. Ἄλλιῶς δὲν ἐξηγεῖται πῶς τὰ λόγια μου, ἐνῶ τὰ κατευθύνω στὸ κέντρο τῶν ἐνδιαφερόντων τοῦ κόσμου, ἤχου ἄπομακρὰ ἢ χάνονται ὀλότελα. Τὰ φωνήεντά μου, τὰ «ἄ» μου καὶ τὰ «ἔ» μου, δὲ γίνεται, φαίνεται, νὰ τὰ πιάσεις σὲ καμιά συχνότητα. Τὸ πολὺ ν' ἀκούσεις κάτι σὰν τραῦλισμα κυμάτων ἐπάνω στὰ βότσαλα.

μικρά, μοῦ παραστέκουν. Ἐτσι γλυκιά, ἔτσι ὁμορφη, πῶς ἔγινε ἡ ζωή; Ὅλο τὴ βλασφημοῦν κι ὄλο ἀρπάζονται ἀπάνω τῆς οἱ ἄνθρωποι. Γαλήνιοι παραμένουν οἱ τάφοι, καὶ ὁ χρόνος ἄδηλος. Κλαίω μὲ δάκρυα πού γυαλίζουν κάπου ἄλλοῦ, μακριά, σ' ἓνα χῶρο κατοικημένο ἀπὸ πλάσματα ὑπέροχα, πού ἴπτανται λίγο πιὸ πάνω ἀπὸ τὴν ἴσαλο τοῦ θανάτου. Ποιὸς εἶμαι; Ποιὸς ὑπῆρξα; Νιώθω νὰ μ' ἔχει ἀρπάξει μιὰ φυλλωσιὰ θάλασσας, ὄλο εὐδαιμονία καὶ ὀδύνη, σὰν νὰ 'ναι λιωμένος κι ἀποχριστιανωμένος Πλωτίνος. Ὁρθάνοιχτα ὄκια μὲ παρακολουθοῦν ἀπὸ παντοῦ. Τρέμουν, τρίζουν τὰ κατάρτια καὶ οἱ μορφὲς τῶν ἁγίων. Πῶς βγῆκα μέσ' ἀπὸ τὴ δυστυχία; Ποιὸς ἄδει; Τί εἶναι αὐτὰ τὰ δυνατὰ κίτρινα καὶ κόκκινα καὶ τὰ κομμάτια τοῦ τοίχου μὲ τὸν ἀσβέστη; Ἄ

ναί, εἶμαι τὸ παρελθὸν τῶν δακρύων, ἴ-
σως γι' αὐτὸ νὰ μ' ἀναγνωρίζουν. Ἴσως
γι' αὐτὸ ν' ἀρμυρίζω. Ὑπῆρξα κάποτε,
αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια.

Τρέμουν, τρίζουν τὰ δαιμόνια. Δῆλον
δὲ ὅτι δεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις δαίμοσι τού-
τους ἀρμόσαι, εἴπερ δεῖ φύσιν εἶναι καὶ
οὐσίαν μίαν καθὸ δαίμονες δαιμόνων, εἰ
μὴ κοινὸν ὄνομα ἔξουσι μόνον.

ΤΟ ΔΟΚΙΜΙΟ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ
ΕΛΥΤΗ ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑ
ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘ
ΗΚΕ ΣΤΗ ΜΟΝΟΤΥΠΙΑ ΤΩΝ
ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΑΛΗΒΟΓΙΑΝΝΗ
ΚΑΙ ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΟΝ ΕΠΑ
ΜΕΙΝΩΝΔΑ ΤΑΜΠΑΚΟΠΟΥ
ΛΟ ΤΟ ΜΑΪΟ ΤΟΥ ΧΙΛΙΑ ΕΝ
ΝΙΑΚΟΣΙΑ ΕΝΕΝΗΝΤΑ ΓΙΑ
ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΗΣ ΕΚΔΟΤΙ
ΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΙΚΑΡΟΣ ΜΕ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΓΙΑΝΝΗ Η. ΧΑΡΗ

www.antifono.gr

ISBN 978-960-8399-47-1